

3 Minnesord över Pontus Tunander
Hasse Römer Hanssen

4 Konservatorn som chef: Jesper Stub Johnsen
Lisa Nilssen

ICOM-CC LISSABON 2011

7 - Personlig reflektion
Lisa Nilssen

8 - Education and Training in Conservation Working Group
Elizabeth E. Peacock

10 - Av intresse på konferensen
Thea Winter

13 - En betraktelse över samtidskonst, installationer, efemära verk och strategier för deras bevarande
Kicki Eldh

15 Hazeliusmedaljen 2011
Karin Björling-Olausson

16 Stockholms Målerikonservering
Kristin Fyrand & Ewa Björdell

19 FoU-projekt - Förvaltning av offentlig byggnadsanknuten konst i offentlig och privat ägo
Karin Hermerén & Henrik Orrje

23 Färgforum 2011
Karin Calissendorf

25 Studentartikel Skulpturprojektet
Alexandra Ohliw

28 Ett år i skadedjurens tecken
Lisa Nilssen

30 Ordföranden har ordet
Ulf Brunne

Redaktören har ordet

Pontus Tunander har avlidit

Ett av mina bästa minnen från utbildningen i Göteborg var när vi hade momentet förgyllning under ledning av Pontus Tunander. Vilken källa till inspiration och glädje han var för hela klassen. Vi kommer aldrig att glömma hur kursen avslutades med fikapaus där vi förtärde förgyllt kaffebröd! Läs Hasse Römer Hansens minnesord på sidan 3.

Extra redaktör sökes till 2012

När jag tog över redaktörsposten på Realia bestämde jag mig för att jag skulle hålla på i tre år och ansvara för nio nummer. Det är någonting jag inte ångrar. Det är kul, jag får kontakta och intervjua en massa trevliga och intressanta människor och får samtidigt öva mig i att skriva och redigera. Samarbetet med Vivian Smits som gör den grafiska formgivningen fungerar mycket bra dessutom, något som tar bort mycket ansvar från mig. Till år 2013 kommer Realia att behöva en ny redaktör. Därför undrar jag om någon har lust att redan nästa år jobba parallellt med mig men utan att behöva ta ansvar. Du/ni kan vara med och komma med idéer, ta del av materialet och förbereda de egna nummer som blir helt era när jag avgår december 2012. Ta chansen! Det är mer roligt än jobbigt, det lovar jag. För er som är unga kan det också vara en bra post att ha på sitt CV. Det finns också en plats som studentredaktör ledig sedan ett tag, det vore kul om någon av studenterna i Göteborg, Mariestad eller på Carl Malmsten hörde av sig så att vi får läsa mer om vad som händer på er front.

ICOM-CC i Lissabon

Efter konferensen i september gjorde Realia ett upprop till de konservatorer som arbetar i Sverige och bad om återkoppling från föredragen. Det blev bra och reflekterande artiklar av Kicki Eldh, Elizabeth Peacock och Thea Winther. Passa också på att läsa Karin Calissendorffs inlägg från senaste Färgforum.

Är du med och driver ett FoU-projekt?

Gör då som Karin Hermerén och sänd en beskrivning till Realia! Det kan tjäna som både inspiration och information till övriga konservatorer. Läs mer om hennes spännande projekt om offentlig konst i det här numret av Realia. Jag vill också flagga för Kristin Fyrand och Ewa Björdells artikel i serien Min arbetsplats samt för konservatorstudenten Alexandra Ohliws äventyr med sponsring för sitt konserveringsprojekt.

Pubkvällar – träffas och trivs

Jag befann mig i Göteborg 1 september och passade på att bege mig till Ö-republiken för att se om jag träffade några konserveringskollegor. Vilket drag det var! Träffade nya och gamla bekanta, till och med min idol Jon Brønne från Norge kom in på ett glas. Vilket utmärkt initiativ detta är, just att man vet var man träffar likasinnade när man är på resa i Göteborg, Malmö, Stockholm eller Visby första torsdagen i varje månad.

Det är kul med så härligt varierad kost i ett nummer. Fortsätt kära ni att sända in era alster!

Trevlig läsning och Gott Nytt År önskar Realia-redaktionen!

Lisa Nilsen & Vivian Smits

ANSVARIG UTGIVARE

NKF-S
Nordiska Konservatorförbundet
Svenska Sektionen
IIC-Nordic Group
Box 3071, 103 61 Stockholm
Postgiro: 45 85 09-7
www.nkf-s.se

REDAKTION

REDAKTÖR
Lisa Nilsen

FORMGIVNING
Vivian Smits

STUDENTREDAKTÖR
vakant

ARTIKLAR

Sänd ditt manus till oss via e-mail:
nkf.realia@gmail.com

Text, diagram, bilder och bildtexter skickas var för sig. Texter skrivs i 12 pkt Times New Roman med enkelt radavstånd. Omfång: 1-2 A4. Bilder levereras digitala i JPG-format.

För annonsering kontakta redaktören på
nkf.realia@gmail.com

OMSLAGSBILD

*Ruben Orrelana och Nils Ahlner målar på fasaden till Scheelegatan 14.
Foto: Stockholms Målerikonservering AB.*

Läs hela artikeln på sid. 16

Minnesord över Pontus Tunander

Pontus Tunander har dött, bara 53 år gammal. Han var pappan, maken, orkidéexperten, författaren, konservatorn, antikvariern, konstnären, dekormålaren, föreläsaren, mentorn i mångt och mycket, och den kära gamla varma luriga vännen som dog den 24 oktober. De djupaste tankar går till hans familj.

Pontus föddes den 5 november 1957 i Sundsvall och flyttade som trettonåring med familjen ner till Skåne.

Han utbildade sig på konservators-skolan i Köpenhamn och var sedan verksam både i Sverige och Finland, men hade genom många år sitt hem och ateljé i Vittskövle i Skåne. Han har skrivit flera böcker, föreläst och undervisat i konservering, dekormåleri och förgyllning, med mera.

För er som inte kände Pontus kan jag berätta att han troligen var den största och mest PASSIONERADE nörd på jorden. Med sina otroliga kunskaper, speciella lurighet, humor, värme och charm har han undervisat och föreläst för många olika yrkesgrupper och studenter. Han var fantastisk på att förmedla sina kunskaper på ett speciellt pedagogiskt sätt som var otroligt effektivt, och han har berört många människor i synen på sitt yrke, ja på själva livet!

Det är svårt att förstå att Pontus är borta. Vi är många som saknar honom, och vi glömmer honom aldrig. Han har betytt mycket för många konservatorer och andra yrkesgrupper, och hans kunskaper och idéer kommer att frodas också bland framtidens konservatorer.

Kollegan och vännen

Hasse Römer Hansen

Pontus Tunander har författat flera böcker och artiklar om kulturvård och konservering, bl a

Målning och träskydd: en praktisk rådbok (1995)

Förgyllning (1997)

Marmorering och ådring: förlagor för dekorationsmålning (1998)

Svenska kakelugnar (tillsammans med Britt och Ingemar Tunander) (1999)

En sökning på Google rekommenderas för att få en inblick i hans spännande produktion.

KONSERVATORN SOM CHEF

I Realias serie Konservatorn som chef vänder vi blickarna till mot Danmark. På Nationalmuseet i Köpenhamn är Jesper Stub Johnsen chef på bevaringsafdelingen med mer än hundra anställda. Realia fick fatt på honom i Bilbao av alla ställen och fick till en intervju med en konservator och chef med många järn i elden.

Jesper Stub Johnsen, på plats i Bilbao för möte med CEN/TC 346, arbetsgruppen för "environment" där han är ordförande. Foto: Lisa Nilsen.

Första gången jag kom i kontakt med Jesper Stub Johnsen var i mitten på 90-talet när han undervisade mig och mina kurskamrater i fotokonservering på Institutionen för Kulturvård i Göteborg. Vad som då genomsyrade hans undervisning var en systematik, det vill säga att inte bara se på det enskilda fotografiet utan hela samlingen. Lustigt nog är det precis det han nämner när jag som första fråga undrar hur det kom sig att han blev chef. Med sin bakgrund inom fotokonservering kom han att fokusera mer på hela samlingen än det enskilda föremålet.

– När man har med hela arkivsamlingar att göra, då nyttjar det inte att göra något för det enskilda föremålet, säger Jesper. Man blir istället involverad i större processer, hur saker och ting sköts på ett högre plan. Det gav en helhetssyn som han sedan fick nytta av när han fick sitt första chefsjobb på Danska filminstitutet.

Första chefsjobbet

Tiden på Danska filminstitutet ser Jesper tillbaka på med glädje. Tidigare hade han sett sin framtid som forskare med en färsk PhD i sitt CV. Han hade till och med fått ett erbjudande om en forskarställning på Nationalmuseet. Men då kom erbjudandet om att bli chef för filminstitutet (märk väl hela organisationen, inte enbart bevarandefdelningen) och möjligheten att få driva igenom en bevarandeplan som han själv skrivit under ett projektarbete där. Det var en möjlighet som han inte kunde motstå och så lades forskarplanerna på hyllan. Jesper beskriver entusiastiskt hur roligt det var att få implementera

Namn

Jesper Stub Johnsen

Utbildning

PhD i fotokonservering från Göteborgs universitet, MPA från Copenhagen Business School

Arbetsplatser i urval

Danska filmarkivet, Nationalmuseet Köpenhamn

Motto

Hvis man går i andres fodspor kommer man aldrig foran!

För mer information om bevaringsafdelingens forskningsarbete:

www.natmus.dk

en plan och faktiskt se att den fungerar. Personaldelen var också en positiv erfarenhet. Han hade möjligheten att anställa sex nya medarbetare och tillsammans med de sex som redan arbetade där var det en utmaning att få de gamla att samarbeta med de nya, och de nya att acceptera de gamla medarbetarna. Jesper nämner särskilt en person som inte ville gå i pension när det nya arkivet började fungera så bra – det tog han som en komplimang. Han är emellertid nogga med att betona att det var fantastiskt att få så mycket resurser till sitt förfogande – ny personal, möjlighet att implementera en plan som inte var gratis. Egentligen ett drömscenario för en ny chef.

– Att få resurser är helt fantastiskt förstås, säger Jesper. Man går från brandsläckning till något långsiktigt.

Din for evigt...

Idag leder Jesper Stub Johnsen norra Europas största konserveringsavdelning, faktiskt en aning större än den på British Museum med cirka 100 anställda. Nationalmuseet och British Museum har för övrigt ett samarbetsavtal – förra året reste alla medarbetarna till London på några dagar och ett studiebesök på British Museum. Var fick de pengarna ifrån? Jo, under en utställning, *Din for evigt*, visade museet upp konservering för en bred publik. När de i en enkätundersökning frågade besökare vad de tyckte bäst om, visade det sig att den största succén var samtalen mellan konservatorer och besökare. En besökare blev så imponerad att hon testamenterade en mindre förmögenhet till just Bevaringsafdelningen. Pengarna räckte till en resa för alla medarbetare till London och studiebesök på British Museum. Man baxnar. Får det verkligen vara så lätt?

– Talar man inte om konservering så vet ingen att man existerar, påpekar Jesper. Därför är det viktigt med utåtriktad verksamhet – artiklar, konserveringsutställning, studiebesök, värdskap för konferenser, etc.

Senast nu i Lissabon på ICOM-CC presenterade anställda på bevaringsafdelningen flera papers. Jag måste fråga hur det kommer sig att så många av Jespers medarbetare på Nationalmuseet syns och hörs på konferenser?

– Om vi ska utveckla oss rent fackligt, måste vi tala med andra om det, menar Jesper Stub Johnsen. Och är det inte fantastiskt att vi verkar inom ett så internationellt ämnesområde? Det är ju otroligt att man kan ha mer gemensamt med kollegor från hela världen än med människor i sin närhet. Därför uppmuntras medarbetarna att publicera och då få sitt arbete bedömt i en peer-review. Då får man öva och presentera sitt och dessutom komma i dialog med andra, få kontakter och nätverk.

– Med tanke på vår storlek är vi förpliktigade att bjuda in experter och sakkunniga och diskutera konservering, fortsätter Jesper. Därför satsar vi på att varje år vara värd för en internationell konferens eller seminarium. På bevaringsafdelningen finns för övrigt en manual som förbättras och uppdateras efter varje större evenemang.

Ledarutbildning

Vi närmar oss slutet på intervjun, en annan person på det möte vi är på vill också byta några ord med Jesper. Jag ber honom om några avslutande ord till konservatorer som vill bli chefer.

– Jag skulle gärna göra en ledarutbildning för museifolk! Ledarskap är i sig en egen disciplin. Själv gick Jesper en ledarutbildning på kvällstid på... *läs vidare på sid. 9*

ICOM-CC Lissabon 2011 Personlig reflexion

Vart tredje år har International Council of Museums – Committee for Conservation (ICOM-CC) en stor konferens, den största inom vår bransch. I år ägde konferensen rum i Lissabon. Nästan 900 personer hade hörsammat kallelsen. Från länder som Bangladesh, Mexiko, Namibia, Litauen, Ungern, Island och Irak kom det bara en person, flera av dem stipendiater tack vare medel från Getty, medan många västerländska nationer var representerade med många fler delegater – Holland (81), Sverige (19), USA (72), Frankrike (56) och Storbritannien (79). För min egen del var den största behållningen att träffa andra konservatorer, både nya bekanskap och gamla kollegor från när och fjärran, nätverka, diskutera bevarande och knyta kontakter.

Mastigt program

Denna sextonde konferens som inträffar vart tredje år erbjöd ännu fler presentationer än vanligt. En nyhet i år var att det inte blev några tryckta pre-prints. Istället delades en cd-skiva ut med alla artiklar. Däremot var alla abstracts upptryckta i en stor volym – den blev stor nog eftersom man ju ökat antalet artiklar kraftigt.

En annan nyhet var att man hade så mycket som fem parallella sessioner. Det blev för mycket. Man sprang som en tätting mellan föredragen, men moderatorerna var inte så duktiga på att hålla tiden, vilket gjorde att man kom in mitt i föredragen eller var tvungen att gå tidigare. Styrelsen verkade vara nöjd över att konferensen kunde presentera flera papers, men frågan är om det inte blir för mycket. Jag hörde också en del ointressanta föredrag, men kanske är det jag som har blivit för snäv? Jag satsade på att lyssna mest på presentationerna i Preventive Conservation Working Group, men det var på specialområdena som det riktigt intressanta föredragen fanns. Min bästa förmiddag kom på torsdagen under ett textilpass. Förutom vår egen Margareta Bergstrand och flamskyddsprojektet var där ett par pre-

Bland det roligaste med dessa konferenser är att få träffa andra heritage professionals och byta idéer, lyssna och lära. På bilden ser vi Kamani Perera, bibliotekarie till yrket som arbetar på Regional Centre for Strategic Studies på Sri Lanka, Titilayo Olufunke Olukole som arbetar med turism på Redeemer's University i Nigeria, Lisa Nilsen, Realia-redaktör och Pia Christensson, Helsingborgs museer. Foto: Okänd konferensdelegat.

sentationer från Historic Royal Palaces som var bra och intressanta. Det ena handlade om ett projekt där man skapat ett dataprogram och en metod att finna tillbaka originalfärgerna på blekta textiltapeter på Hampton Court Palace. Slutresultatet blev att man riktade ljus mot tapeten så att man kunde se den som den sett ut när Henrik VIII fått dem nytillverkade från kontinenten. Magiskt. Och pedagogiskt, inte minst ur bevarandesynpunkt.

Ska ICCROM ha en given plats i styrelsen?

Första dagens generalsession erbjöd intressant dramatik om man är intresserad av kulturpolitik. ICOM-CC har sedan etableringen alltid haft ICCROM:s generaldirektör som ständig medlem av styrelsen. I praktiken har det inneburit att en av ICCROM-medarbetarna suttit med. I år kom styrelsen med förslag om att ändra stadgarna och ta bort denna klausul. Bakgrunden är att många anser det orättvist att just ICCROM garanteras en plats i styrelsen. Om de ställde upp i val skulle de säkert väljas in ändå. Det finns andra stora organisationer som stöttar ICOM-CC, till exempel Getty som skänker stora belopp i resestipendier till varje konferens, men de har ingen given styrelseplats. Detta förslag mötte stort motstånd, bland annat från anställda och före detta anställda på ICCROM och flera engagerade personer som fått konserveringsutbildning där. Ordföranden Marie-Louise Corbeil fick svårt att styra alla inlägg, en del var så upprörda över förslaget att de inte ville sluta prata. Några prominenta personer försvarade förslaget och menade att det inte handlar om att ICOM-CC ska sluta samarbeta med ICCROM, det handlar mer om rättvisa. Omröstning blev det i alla fall till slut, alla individuella medlemmar fick rösta och förslaget blev inte accepterat. Vi har antagligen inte hört sista ordet i den här frågan, den lär komma tillbaka på agendan.

Lisa Nilsen

(Tack till svenska ICOM och Bothén för resestipendium!)

MEDLEMSKAP I ICOM

Pia Christensson informerar:

Utöver fritt inträde till de flesta museer världen över finns det många andra fördelar med ett personligt medlemskap i ICOM. Man får löpande personlig information om vad som händer inom museisektorn både nationellt och internationellt. Är man intresserad av att delta på någon konferens som arrangeras inom ICOM, kan man även erhålla ett resebidrag som utdelas av Svenska ICOM.

Om man vill öka sitt nätverk och tycker det är roligt med museala frågor på ett internationellt plan, har man även möjlighet att engagera sig i någon av alla kommittéer varav ICOM-CC är en av dem. Det finns flera konservatorer i Sverige som under några år har valt att engagera sig i olika arbetsgrupper inom ICOM-CC. Några av dessa är Jonas Palm som har engagerat sig i ICOM-CC Graphic Documents Working Group och Pia Christensson i ICOM-CC Textile Working Group.

Naturligtvis kan man även engagera sig inom ICOM i Sverige. Här har Monica Gustavsson gjort en stor insats med att leda Svenska ICOM:s etikutbildning Etiken och den professionella utvecklingen. Sedan 2011 är Monica dessutom ledamot i Svenska ICOM. 2010 blev Karin Hermerén en av två utbildningsledare för Svenska ICOM:s etikutbildning.

Bli personlig medlem du också! Ansök om personligt medlemskap i ICOM via Svenska ICOM:s hemsida:

icomsweden.se

SÖKES: REDAKTÖR TILL REALIA

Nuvarande redaktören Lisa Nilsen lämnar över posten i slutet av 2012. För att Realia ska bestå sökes därför en ersättare.

Om du vill kan du/ni arbeta parallellt med Lisa under 2012 för att göra övergången så smidig som möjligt.

Intresserad? Kontakta oss på nkf.realia@gmail.com

ICOM-CC Lissabon 2011 Education and Training in Conservation Working Group

The ICOM Committee for Conservation is the largest of the International Committees of ICOM (International Council of Museums) with over 2000 members worldwide from every branch of the museum and conservation profession. ICOM-CC was established in 1967 and its first triennial meeting was held in 1969.

ICOM-CC's Education and Training in Conservation Working Group is one of the longest running of the ICOM-CC working groups. It began as the Training of Restorers Working Group, then Training in Conservation and Restoration Working Group before adapting its current name. It is one of the working groups that quite regularly has interim meetings, often jointly with another ICOM-CC working group. The proceedings of these meetings normally are published, and the group has in periods produced a newsletter. This is commendable considering that in number of actual active members; it is not one of ICOM-CC's larger working groups. More recently, it has been a sponsor of the European Students Conferences in Objects Conservation.

The Working Group's triennial programme in its early days (1975-1978) was to collect information about existing training programmes and to compare and contrast them. Moreover, the group sought to gather information about available didactic materials, training centres and potential itinerant conservation educators. Much of the Group's long history has focused on the content of traditional conservation training programmes. The paper by Hutchings (Educating the conservator-restorer: evaluating education delivery in terms of the new ECCO competence framework for access to the profession. The Oslo University case study) illustrated how this is still central but reflects the move to learning outcomes and transparency across borders.

Several papers took up the issue of the potential conservation education programs have to inform and inspire the communities around them to promote the preservation of cultural heritage. For example, Gutierrez et al. (Connecting conservation education to academic, public, and allied communities), Graves (Common sense: the conservator's role in helping to maintain multi-sensory access to objects for an ageing population) or Moreaux and Broers (Une base de données pour améliorer la conservation des œuvres contemporaines conservées dans les lycées en région Rhône-Alpes. Un projet expérimental et formatif).

Det blir vanligare och vanligare att konferensdeltagare tar foton på stordisbilderna istället för att ta anteckningar. Foto: Lisa Nilssen.

Two papers addressed instilling in students being able to deal with various ethical aspects they may face: Arce et al. (Building capacity for safeguarding sounds and images) and Brune and Häyhä ('EthCon' - teaching ethics in the conservation of ethnographic objects). Finally, one inspiring paper was that of Uffelman (The emergence and spread of "Chemistry in Art" undergraduate courses in United States universities). Chemistry in art workshops for chemistry students have led to a field of undergraduate chemistry education in the US. These courses develop students' scientific and cultural literacy and are influencing the next generation of conservators and conservation scientists by leading to novel collaborations and research partnerships. Certainly, this has potential in other countries between departments of chemistry (or other natural sciences), conservation programmes and museums.

One weakness of the ICOM-CC Congress system is that frequently papers/presentations are relevant to multiple working groups. There does not seem to be an overall coordination of into which group a proposed paper lands. Submissions are made directly to the working group the author(s) have selected. The working group coordinators carry out the selection. One must carefully scrutinise the Congress presentation programme of all groups so as to not miss papers that seem to have fallen into another category. Such was the case with education- and training-related papers at the 2011 Congress. One example was the paper by of Michalski and Rossi-Doria (Using decision diagrams to explore, document, and teach treatment decisions, with an example of their application to a difficult painting consolidation treatment) presented in the Theory & History of Conservation Working Group session. Of course, the text version (this time digital format only) of all papers can be found in the Congress's Preprints; although, again one tends to scan the papers of selected working groups.

The Education and Training in Conservation Working Group session was concluded with a Business Meeting that discussed the 2008-2011 triennial period programme and laid out the activities for the coming 2012-2014 triennial period programme, including an interim meeting.

Elizabeth E Peacock

Institutionen för kulturvård, University of Gothenburg, Sweden
Vitenskapsmuseet, NTNU, Trondheim, Norway

KONSERVATORN SOM CHEF *...fortsättning från sid. 5*

Copenhagen Business School under två år och kan nu titulera sig MPA (Master of Public Administration) i ledelse. Han är full av lovord över utbildningen. En av poängerna med den var att han fick kurskamrater från andra områden i sitt nätverk. Dessa har fungerat som ett slags sparringpartners i en övning där andra diskuterar det problem det man har och själv får man bara sitta tyst och lyssna. Kursen har också lett till att han fått ett stort nätverk i offentlig förvaltning som han kan fråga - det kan man inte alltid göra i kultursfären eftersom den egentligen är liten, alla känner alla.

Är konservatorsyrket en bra grund att stå på för att vara chef?

- Ja, för min egen del är det så, svarar Jesper, jag förstår de problem som bevaringsafdelingen har. Det är viktigt att man har en facklig förståelse men också att man är en god ledare. Kom ihåg att en konservator som är en duktig ledare kan vara ledare för vad som helst, precis som en arkeolog kan vara det. Det är bara ett spørgsmål om tid innan det är så.

Lisa Nilsen

ICOM-CC Lissabon 2011

Av intresse på konferensen

Generella reflektioner från konferensen är att många bidrag har en materialvetenskaplig analys som grund, det vill säga där mer avancerade instrument har används i samarbete med naturvetare. Det pekar på att tillgängligheten och utvecklingen av instrument och organisationer som utför dessa analyser ökar. En annan aspekt som nämndes mer ofta än vad jag upplevt på tidigare större konferenser är att knappa resurser spelar större roll vid beslut om metod och behandling. Nedan tänkte jag referera några av bidragen som fångade mitt intresse.

Retuscheringsbeslut

med hjälp av ögonrörelsespårning

På Tate Britain har de en stor oljemålning av John Martin som utsatts för översvämning vilket resulterade i ett mycket stort bortfall, uppskattningsvis 20 % av bilden som föreställer Vesuvius vulkanutbrott och förstörelse av Pompeji i rätt mörka färger. Konservatorn ställs inför frågan hur bilden kan retuscheras på bästa sätt så att den blir läsbar och att bortfallet stör minst. Inom målerikonserveringen eftersträvas ofta ett neutralt färgfält som binder ihop men inte försöker återskapa det som var innan eftersom det ofta är svårt att exakt veta. Men vad är ett neutralt färgfält? Där finns det många teorier och det är ett forskningsfält i sig. I detta fall tog konserveringen perceptionspsykologin till hjälp och slog sig samman med psykologiska institutionen på London Universitet. De framställde en digital rekonstruktion med fyra stycken bildalternativ; en helt illusionistisk (baserad på äldre sv/v fotografi), en så kallad neutral – en färg, en nedtonad illusionistisk med mildare, mindre mättade färger, samt en abstraherad illusionistisk där konturer gjorts mjuka. Sedan lät de 20 försökspersoner titta på bilderna med en apparat som läste deras ögonrörelser och visar var och hur länge de ser i bilden. Utifrån resultatet som visade att den neutrala varianten hade flest och längst seendepunkter längs konturen för bortfallet bestämde de sig för att göra en nedtonad illusionistisk retusch. (Experimentet hade kombinerats med en intervju av försökspersonerna.) Det här tycker jag var en mycket tveksam slutsats då en digital rekonstruktion är väldigt långt bort från verkligheten, speciellt med den kulör de hade valt för den neutrala bilden. Att den står ut som en störande blaffa är väldigt långt ifrån en målad retusch.

ICCROM:s generaldirektör Mounir Bouchenaki håller tal. ICCROM behåller sin plats i styrelsen, men det är nog en fråga som lär återkomma. Foto: Lisa Nilsen.

Hajen

En mycket underhållande presentation hölls av Ian D. MacLeod (som emellanåt agerade haj) från Western Australian Museum Collections & Research Centre som beskrev hur 10 000 liter 70 %-ig alkohol ersattes med glycerol för ett naturhistoriskt preparat. Det handlade om en så kallad "megamouth shark", cirka 5 meter lång, som det bara fanns tre preparat av i världen. Intendenterna var mycket skeptiska och de behövde först visa att det fungerade på mindre hajar som en liten hammarhaj och en revhaj. Därigenom kunde de få fram hur lång tid och vilka halter som behövdes. För de mindre hajarna tog det två månader för glycerolen att ersätta alkoholen. De klarade transformationen bra med viss palpering av magen, blev mer flexibla och återtog en grå färg. Därefter hade de inlett processen för den stora hajen som överfördes till ett specialbyggt kar och bytet har nu pågått under ett år. Hela processen utförs publikt.

Skulpturer i öknen

Två intressanta föredrag behandlade hur man kan övervaka skulpturer placerade ute i naturen. Det ena rörde den berömda landskapsskulpturen Spiral Jetty av Robert Smithson i Utah från 1970-talet och den andra handlade om ett verk av Anthony Gormley från 2003 i den australiensiska öknen, båda placerade i så kallade saltöknar. Spiral Jetty är en stor spiral av stenar vars omfång bäst fångas på bild från luften. Dia Art Center som ansvarar för skulpturen ville hitta ett något billigare system än att hyra in flygplan då satellitbilder inte ger tillräcklig upplösning. De valde att prova med en kamera på en liten plattform under en väderballong. De testade sådant som vilken slags ballong, vilken kamera, hur vinden påverkade, repeterbarhet (de vill kunna ha samma bildposition från år till år för att kunna jämföra hur skulpturen ändras) och hur plattformen och kameran kunde fungera bäst. Till slut hittade de ett system som i inköp inte kostade mer än 1000 dollar.

För Gormley-verket Inside Australia var problematiken en annan. Det rör sig om 51 människofigurer i stål utplacerade över ett stort område på fyra kvadratkilometer. Skulpturernas former baseras på 3D-skanning av lokalbefolkningen. Det visade sig efter några år att vissa av dem försvann och andra gick sönder då de använts som stöd för att få upp bilar ur sanden. De lokala myndigheterna har nu tillsammans med konservatorer utformat ett program för att med regelbundna intervaller kontrollera tillståndet för skulpturerna samt övervaka dem med hjälp av elektroniska taggar som gör att de syns via GPS. Så om någon skulptur börjar vandra kan de ingripa...

Limma polyester och plexi

Hos RCE i Amsterdam har de testat hur man bäst kan limma transparent gjutpolyester, (omättad polyester (UP)) och även plexi; polymetylmetakrylat (PMMA). De har testat ett antal limmer först på 'dummies' och därefter på riktiga föremål. Faktorer de beaktat har varit limmets åldringsegenskaper samt brytningsindex. Skillnaden i brytningsindex får inte vara mer än 0.02. Brytningsindex från mycket små prover kunde mätas med hjälp av en refraktometer från forensiken. Det lim som visade sig fungera bäst för UP var en 1:1 blandning av Fynebond och Hxtal. För PMMA använde de även ett instrument för att se var spänningar kan byggas upp vid limningen. Där visade sig Hxtal ge bäst resultat om föremålet inte skall utsättas för tyngd.

Plastrengöring

På Nationalmuseet i Köpenhamn har de utfört omfattande testning av rengöring av plastma-

terial inom EU-projektet POPArt (Preservation of Plastic Artefacts in Museums). Här redovisades resultaten för mekaniska (torra) rengöringsmetoder. 22 olika produkter testades på transparenta åldrade testbitar av sex olika plastsorter. Produkterna var till exempel bomullstops, Wischabsvamp, syntetisk eller fjäderdammvippa, mikrofiberduk med mera. Fyra personer utförde därefter rengöring enligt bestämt sätt och påverkan på plasten mättes visuellt, påverkan på ytenergi (kontaktvinkel) samt glans. Alla metoder påverkar plasterna, dammvippa minst så och mest skadlig var rengöringssvampen Duzzit och latexsvamp. OK resultat gavs för bland annat bomullstops och mikrofiberduk (där i och för sig det kan finnas en fråga om rester på ytan). Linjära rörelser är bättre på att ta bort smuts. De kommer nu välja de nio bästa metoderna för vidare tester med vatten och lösningsmedelsmetoder.

Rinnande oljefärg

Konservator Jenny Schulz redogjorde för en studie av två tavlor där vissa färger efter ett antal år hade börjat rinna. Den ena var en tavla från 1993 av Otto Piene som började rinna 2000 och den andra från 2001 av Jonathan Meese där vissa färger började rinna efter fem år. Vad är det som sker i färgen, pågår processen fortfarande och går den att stoppa är frågor som dyker upp. Genom elektrosprej-massspektrometri kunde det konstateras att mediet är solrosolja, en känt svårtorkad olja. Det kunde också visas att det inte fanns några dubbelbindningar kvar vilket innebär att vidare polymerisation av färglagret (det vill säga torkning) inte kan ske. Solrosolja behöver bra torkförhållanden med solljus, torrt klimat och ventilation speciellt om det rör sig om tjocka lager som var fallet här. Under dåliga torkförhållanden skapas i stället en gelstruktur där det efter hand genom en sedimentering av olika beståndsdelar och tillförsel av energi (kan var höjd temperatur, mekaniskt som slag eller ljus) leder till att oljan trycks ut. Det gjordes preliminära tester att tillföra gammastrålning för att pånyttföda torkprocessen men det bedömdes alltför riskabelt. Efter samtal med konstnärerna utfördes behandlingar och överskott av det rinnande bortfördes med plastfolie. Däremot gick det inte dagsläget att stanna processen så regelbunden kontroll, borttagning av rinnande produkter och god förebyggande miljö är viktigt.

Retuschering med digital projektor

Ett innovativt sätt att retuschera målningar redogjorde Jens Stenger från Straus Center vid Harvard för. I samarbete med MIT Media Lab och Basels Universitet har de tagit fram en möjlighet att återskapa färgen hos kraftigt blekta Mark Rothko-målningar. Det rör sig om de så kallade Harvard Murals från 1963 (som är på duk trots sitt namn). De hade hängt i rum med mycket solljus och det organiska pigmentet Lithol Red har kraftigt ändrat färg och tavlorna har bedömts ovisbara. Med inspiration från vad som gjorts med digital projektor av färgat ljus på vävda tapeter har de här försökt göra något liknande för att återskapa färgupplevelsen av verket. Ett projektorssystem kopplat till en dator används. Det fanns en gammal färgdiabild att kalibrera ifrån med ett system som tar hänsyn till diabildens åldring. Program för att rätt pixel från projektorn ska falla på rätt plats på tavlan användes. De var hittills rätt nöjda med resultatet och förhoppningsvis kommer verket att kunna visas igen.

Det här var bara ett urval av de många intressanta presentationer som gjordes. Hela listan av innehållet finns på www.icom-cc2011.org/preprints_process.aspx och artiklarna kommer att finnas tillgängliga via Vitterhetsakademiens bibliotek.

Thea Winther
Riksantikvarieämbetet

ICOM-CC Lissabon 2011

En betraktelse över samtidskonst, installationer, efemära verk och strategier för deras bevarande

Min betraktelse tar sin utgångspunkt i presentationen av artikeln "Reflections on a biographical approach to contemporary art conservation" av R. van de Vall, H. Hölling, T. Scholte och S. Stigter, vilken beskriver ett pågående forskningsprojekt med namnet New strategies in the conservation of contemporary art, kring begreppen biografi och trajektorier istället för historia och kronologi när man talar om samtidskonstverk.

"...to freeze an artwork in time could harm the true nature of art that is intended to change or that is immaterial in nature in itself. Conceptual art, time-based art, installations, performance and interactive art are in need of conservation strategies that manage change and allow progression when required." (Stigter, S. 2010. Between concept and material. Opubliserat, Ph.D. research.)

Den centrala idén för ett biografiskt betraktelsesätt är att ett verks mening och den effekt det har på människor kan förändras under dess livstid, så väl beroende på fysiska förändringar och bruk, som social, kulturell och historisk kontext. Det kan synas ovetenskapligt att tala om ett konstverks liv, men analogin är träffande för vad som händer många samtida konstverk. Tanken att ett verk är färdigt när det lämnar konstnärens ateljé och att det fryses i det ögonblick det hamnar i en museisamling stämmer ofta inte. Konstverket kan fortsätta att förändras genom utställning, förvaring, transport och nya uppföranden på olika platser. Till exempel kan kunskapen om ett verk gå förlorat genom långa perioder, då verket inte visas. Författarna gör en liknelse med en flod, dess upprinnelse, lopp och utlopp. Dolda källor, flera tillflöden, forsar och fall samt avslutningsvis ett delta ger en bild inte av en rak linje, utan mer av ett flertal trajektorier. Detta skulle kunna vara applicerbart på samtidskonst menar författarna, som ger en bild av sammanvävda delar av biografier, olika startpunkter, förlopp och avslutningar.

En konservators arbete blir istället för att bevara ett objekt snarare att administrera förändring. Det gäller att både se till både materiella så väl som konceptuella dimensioner av ett verk och det finns behov av ett teoretiskt ramverk för arbetet. Det är inte alltid konstnären

XVI ICOM-CC
Lisbon 2011
Triennial Conference

En av post-conference-utflykterna gick till det fantastiska palatset i Sintra utanför Lissabon. Ett bröllop firas på terrassen. Foto: Lisa Nilsen.

finns till hands eller har intresse av att delta i processen. Frågan om ägande och autenticitet är också ständigt närvarande.

Konferensen bjöd på ett flertal presentationer som tangerar detta betraktelsesätt. Jag väljer här att lyfta fram ytterligare några exempel. *Restoration or reconstruction? Towards a conservation approach for "Arte Povera" installations, based on the process and the artist's intent* av L. Beerkens och S. Weerdenburg jämförde konserveringsarbetet med två olika verk med textila inslag ur Stedelijk Museums i Amsterdam samlingar, där den artistiska processen så väl som föremålens tillstånd fått avgöra vilket förhållningsätt som slutligen valdes för åtgärderna. Både likheter och skillnader belystes i presentationen och att samma konservator kan komma fram till skilda angreppssätt på olika verk.

Envers une stratégie de conservation pour œuvres éphémères av J. Gillman, C. van Damme, B. de Meulenaer och D. van Gogh för med utgångspunkt i Joseph Beuys verk *Wirtschaftswerte*, ett resonemang kring förgängliga verk och deras bevarande. Verket i fråga består av olika livsmedel med olika lång hållbarhet. I konserveringen och nyinstallationen av verket har vissa delar ersatts av nya livsmedel, annat bytts ut mot stabilare ersättningsprodukter och frågan är hur detta påverkar upplevelsen av konstverket och lyfter igen fram autenticitet kontra fortsatt exponering av verket, något som också avhandlades i presentationen av artikeln *To preserve the impossible – the protection and conservation of contemporary art using the example of installations* av M. Jadzinska, som belyste behovet av etiska och filosofiska överväganden för att arbeta fram inte så mycket klara regler som ett metodologiskt förhållningssätt och en riktning inom bevarandet av exempelvis installationer. Hon betonade vikten av en förståelse för ideologiska aspekter av ett verk och dess ursprungliga påverkan på betraktaren. Hon varnar för att enbart sätta materiell struktur framför meningsbärande kontext när det gäller konservering av samtidskonst. Det gäller att bevara ett objekts identitet och inte enbart förstena ett enskilt ögonblick av dess materialitet. Avslutningsvis vill jag peka på det nödvändiga i att även lyfta fram och dela misslyckanden. *To err is human: understanding and sharing mistakes in conservation practice* av M. Marincola, S. Maisey behandlade detta i en presentation. Det är lätt att inom professionen dölja misstag och se dem som undantag, istället för att se dem som en del av konservatorsarbetet och något att lära av. Risken att ses som en klåpare eller oseriös gör att vi inte gärna delar erfarenheten med kollegor. Exempel på hur kollegor hängs ut och tas som dåliga exempel förekommer. Att lyfta fram misslyckanden kan vara svårt och kräver professionalitet. Inom sjukvården finns ett system med anmälningar av felbehandlingar och frågan kom upp om konserveringsbranschen har något att lära av detta, även om det naturligtvis finns avsevärda skillnader mellan människoliv och kulturarv. Ett problem som framkom i diskussionen är skadeståndskrav och mediadrev, vilket i skrivande stund får mig att tänka på det nyligen friade fallet med barnläkaren inom svensk sjukvård.

En sista reflektion är att insamlandet i samtiden visserligen bjuder på speciella utmaningar och främst konceptkonsten är ett utmärkt exempel på detta, men det är, när man ser historiskt på kulturproduktionen, dock inte unikt. Mångfald har funnits i alla tider, skillnaden är att vi nu står mitt i processen och har möjlighet att välja vad som ska bevaras, i vilken form och hur föremål bäst ska förmedlas, nu och i framtiden. Tidigare generationers skapande genom seklerna har sållats av tidens tand och äldre betraktelsesätt olika tillfälligheter har ofta spelat in i vad som

idag finns kvar. Erfarenheten kan lära oss att i stället för att frysa ögonblick, bör vi medvetet administrera förändring och på så sätt låta kulturarvet leva vidare. Konservatorer har helt klart en avgörande roll i detta arbete, vilket ställer nya krav på profession och utbildning.

Kicki Eldh

Konservator på Lunds Universitets Historiska Museum

HAZELIUSMEDALJEN 2011

Margareta Ekroth Edebo tar emot Hazeliusmedaljen från Nordiska museets nämndordförande Lars O. Grönstedt. Foto: Peter Segermark, Nordiska museet.

Grattis Margareta!

Margareta Ekroth Edebo har tilldelats Hazeliusmedaljen i brons på Nordiska museets högtidsdag den 24 oktober. Christina Mattsson, museets styresman och Lars O Grönstedt, museets nämndordförande höll i ceremonin som varvades med musikaliska inslag av världsmästaren på nyckelharpa Emilia Amper.

Hazeliusmedaljen delas ut till personer som "inlagt förtjänster om utforskningen av sin hembygd och/eller gjort insatser till kulturminnesforskningens fromma" – alldeles särskilt till dem som därvid stått i kontakt med Nordiska museet.

Detta år tilldelades medaljen Margareta med följande motivering: "för sina mångåriga insatser i utvecklingen av konserveringsvetenskapen och konservatorsutbildningen i Sverige. Hon har under en lång lärargärning visat på och tillämpat den tvärvetenskaplighet som är en utgångspunkt i konservatorns arbete genom att kombinera natur- och

kulturvetenskapliga kunskaper och hantverksfärdighet i såväl rollen som pedagog som expert. Margareta Ekroth Edebo har inspirerat många generationer av studenter att arbeta i denna anda."

Ytterligare en Hazeliusmedalj i brons delades ut till Kjell Markström, Göteborg för sina insatser att skapa och utveckla världsarvet Grimeton i Halland.

Förutom de två Hazeliusmedaljerna delades det ut fem medaljer för kulturvårdande gärningar samt ett stipendium ur Mats Rehnbergs minnesfond för unga folklivsforskare, ett stipendium ur KW Gullers fond tillägnat dokumentärfotografins område samt ett NUDOK diplom inrättat av Bildgruppen och föreningen för nutidsdokumentation.

Margaretha är en mycket värdig mottagare av medaljen och många är vi som gläds med henne att på detta sätt få erkännande för sina betydande insatser inom konserveringsområdet. Än en gång grattis Margareta!

Karin Björling-Olausson

Chefskonservator Nordiska museet

Den 24 oktober firar Nordiska museet "födelsedag"; den dagen år 1873 öppnades nämligen den Skandinavisk-etnografiska samlingen på Drottninggatan i Stockholm.

Stockholms Målerikonservering AB

Realias artikelserie Min arbetsplats fortsätter oförtrutet vidare. I det här numret ser vi närmare på en privat konserveringsfirma som precis expanderat och anställt nya medarbetare. Målerikonserverarna Kristin Fyrand och Ewa Björdell berättar här om sitt företag.

Stockholms Målerikonservering startades som handelsbolag 2004 men är sedan 2007 ett aktiebolag med två delägare; Kristin Fyrand och Ewa Björdell. Vi träffades under vår konservatorsutbildning på Institutionen för Kulturvård vid Göteborgs Universitet 1996–99. Sedan konservatorsutbildningen har vi valt att vidareutbilda oss vid Kungliga Konsthögskolan i Stockholm där vi deltog i den ettåriga vidareutbildningen "Restaureringskonst" där vi i samarbete med ingenjörer, byggnadsantikvarier och arkitekter arbetade med studieobjekten Örebro slott och Kungliga Operan i Stockholm. Ewa har även vidareutbildat sig inom konservering av asiatiska lackerarbeten. Kristin har studerat företagsekonomi och projektledning.

Anställda och ateljén

Sedan våren 2011 är vi fyra fast anställda konservatorer i företaget. Carl Fredrik Lindeberg som är utbildad konservator i Göteborg och Carmen Romero med konservatorsutbildning från Spanien. Vid större projekt är vi ofta fler konservatorer, just nu Nils Ahlner, Nina Setterberg och Ruben Orellana.

Vår företagspolicy är att alla medarbetare skall vara konservatorer med utbildning från svensk eller internationellt erkända konservatorsutbildningar. Vi tycker att detta är viktigt för att kunna säkerställa kvalitet, effektivitet och säkerhet vid utförande av arbetet. Sedan 2007 har vi haft glädjen att ha praktikanter från Konservatorsutbildningen vid Göteborgs Universitet. I höst ser vi framemot att Emelie Raine kommer och arbetar med oss.

Jessica Nilsson och Nina Setterberg arbetar i ateljén.
Foto: Stockholms Målerikonservering AB.

Vår ateljé på 45 kvadratmeter, ligger centralt i Stockholm och fungerar som verkstad, kontor och förråd. Där har vi ett eget mikroskop för analyser av färgskikt, punktutrug för arbete med lösningsmedel samt klimatstyrning och luftrening. Trångt men trevligt och mitt i centrum med härliga Centralbadets gård utanför dörren.

Uppdrag

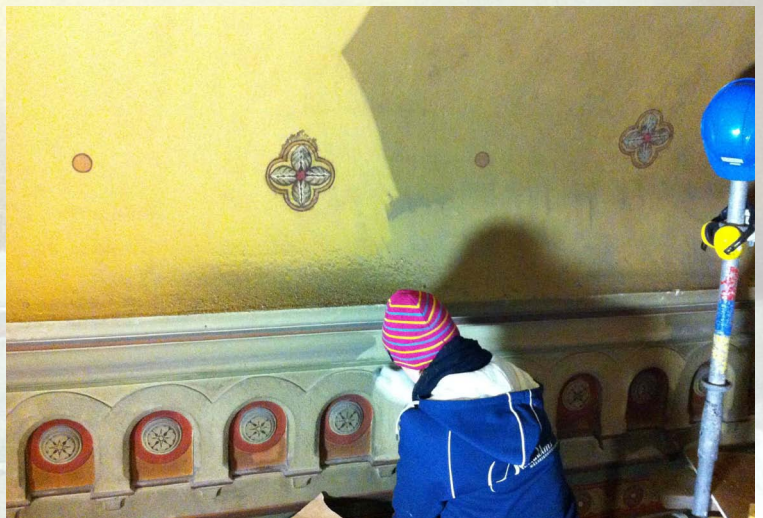
Sedan starten 2004 har vi ansvarat för flera stora restaurerings- och konserveringsprojekt av interiörer och föremål. Vi har även fungerat som delentreprenör och generalentreprenör med målare, förgyllare och snickare som underentreprenörer. Senaste året har vi konserverat interiörer på Stockholms slott, på Drottningholms slottsteater och kinesiska lacker på Kina slott. På Drottningholms slottsteater har vi även arbetat med att konservera alla dekorelementen i papier-maché som finns i salongen. Arbetet har varit extremt tidskrävande men resultatet är fantastiskt lyckat. Vi har tagit bort större "lagningar" som har täckt skadade originalytor som vi alltså kunnat ta fram efter att de varit övertäckta med sjok av sekundärt papper. De underliggande ytorna har visserligen varit skadade men har ändå haft kvar sin ursprungliga reliefdekor. Därefter har dessa ytor lagats upp där papier-maché saknats. Vissa dekorelement har även rekonstruerats på ett sätt liknande originalen. Det arbetet har gjorts av en dockmakare.

Vi har nyligen avslutat konserveringsarbeten samt rekonstruktion av dekormåleri i Gamla Riksarkivet som ligger på Riddarholmen i Stockholm. Sommaren 2011 arbetade vi med rekonstruktion av dekormåleri med förgyllning på fasaden till den gamla stråhattfabriken på Scheelegatan i Stockholm och senare i år kommer vi fortsätta inomhus med tre fantastiska tak i paradvåningen från sent 1800-tal.

Vi arbetar även med att upprätta åtgärdsprogram inför större konserveringar och vård- och underhållsplaner för kyrkor. Vi får ofta förfrågningar om vi kan bistå eller utföra färgarkeologiska undersökningar inför rekonstruktion av ursprunglig färgsättning av interiörer.

*Ruben Orrelana och Nils Ahlner målar på fasaden till Scheelegatan 14.
Foto: Stockholms Målerikonservering AB.*

*Rengöring på vägg utanför Gamla Riksarkivet.
Foto: Stockholms Målerikonservering AB.*

Samarbete och vidareutbildning

Vi samarbetar gärna med andra konservatorer och yrkesgrupper. Det är viktigt med ett brett kontaktnät för att säkra bästa kvalitet i de många olika projekt vi arbetar med. Under arbetet med Bernadottegalleriet på Stockholms slott, samarbetade vi med målerikonserverator Edwin Verweij från NIKU i Norge som gav oss råd och idéer för konservering av det bemålade och fernissade taket på 230 kvadratmeter. Annars har vi jobbat med förgyllare, målare, putsare, snickare och dockmakare. Vi deltar även vid internationella konferenser som rör konservering och färgarkeologiska undersökningar.

Just nu

Just nu jobbar vi på Stockholms slott med Hovfrökens salong, en ursprungligen gustaviansk interiör som senast restaurerades 1920. Enbart rengöringen gör att ytorna ser nästan nya ut – det är härligt när en så enkel åtgärd leder till att man inte behöver måla om den fint stöpplade färgytan. Parallellt med detta konserverar vi inventarier från Överselö kyrka. Det ingår medeltida polykroma föremål som senast konserverades med vax, troligen runt 1950 – 60-tal, eller av konserverator Peter Tångeberg runt 1995 och det är intressant att notera med vilken skillnad konserveringarna utförts.

På Drottningholms slottsteater arbetar vi med den 8:e och 9:e etappen i det konserveringsarbete av teatern som pågått sedan 2004. Vi arbetar just nu i åtta loger och det stora trapphus i fyra plan som finns bakom scenhuset. Arbetet ska vara klart till slutet av november då vi istället flyttar in på Drottningholms slott för att arbeta med konserveringen av Gröna Kabinettet.

På Kina slott har vi precis avslutat den första etappen med att konservera de kinesiska lackpannåer som finns i två av rummen. Arbetet har skett på plats på Kina slott vilket innebär att besökare kunnat ta del av vårt arbete under sommarmånaderna. Arbetet kommer fortsätta från maj 2012. Välkommen att komma och titta då!

Är du nyfiken på att veta mer om oss så kan du besöka vår hemsida: www.konservering.se.

Hälsar Ewa och Kristin

Kristin Fyrand

Ewa Björdell

FoU-projekt

Förvaltning av offentlig byggnadsanknuten konst i offentlig och privat ägo

Siri Derkerts offentliga utsmyckning vid Stockholms tunnelbanestationen Östermalmstorg.
Foto: Jonas Bergsten, 2005.

Under 2011 pågår ett forskningsprojekt vid Statens konst-
råd med namnet Förvaltning av offentlig byggnadsanknuten
konst i offentlig och privat ägo. Projektet syftar till att ana-
lysera och bedöma vilken kompetens och vilka ekonomiska
resurser som fordras för att långsiktigt vårda och bevara den
offentliga konsten som är beställd under 1900-talet av staten,
landsting och kommuner och som idag bland annat ägs av
privata fastighetsbolag.

Bakgrunden till projektet är Statens konstråds inventering under
2006–2008 av samtliga 1525 byggnadsanknutna konstverk beställda
av Statens konstråd mellan 1937 och 2005 vilken publicerades 2008
i rapporten *Beställd konst. Fastighetsägarnas underhåll av byggnads-
anknuten konst*. Syftet med denna inventering var att kartlägga konst-
verkens status samt skapa kunskap bland fastighetsägare om vilka
ägar- och förvaltningskrav som ställs på dem som äger fastigheter
med byggnadsanknuten offentlig konst. Vid inventeringen framkom
att konstverken idag ägs av över 160 olika fastighetsägare. Ett stort
antal av dessa fastighetsägare är privata aktörer med mycket skif-
tande erfarenhet och kompetens inom vård och bevarande av offentlig
konst som kulturarv. Vid inventering framkom även att drygt 50 av de
inventerade konstverken idag är nedmonterade och att cirka 300 är
i behov av restaurering och konservering. Som framgår av rapporten
är frågan om underhåll av offentlig konst från 1900-talet ett växande
problemområde i samhället.

Sammanfattande projektbeskrivning

Som en naturlig fortsättning av inventeringen, skapades projektet Förvaltning av offentlig byggnadsanknuten konst i offentlig och privat ägo. Det är ett samarbete mellan Statens konstråd, Sveriges kommuner och landsting (SKL) och Skissernas museum. Projektet genomförs med FoU-bidrag från Riksantikvarieämbetet.

Den offentliga konsten från 1900-talet utgör idag ett ekonomiskt och konst- och samhällshistoriskt betydande kulturarv som kan jämföras med det historiska kulturarvet i slott och kyrkor. På ett liknande sätt som historiska miljöer är utgångspunkt i dagens forskning och utbildning är den offentliga konsten en framtida källa till kunskap om och förståelse kring Sveriges utveckling under 1900-talet som demokratiskt samhälle.

Idag har både privata och offentliga ägare av byggnadsminnen möjlighet att söka ekonomiska bidrag för att vårda och bevara de historiska kulturvärden som de förfogar över. Den offentliga konsten från 1900-talet utgör dock ett undantag inom det antikvariska ersättningsområdet.

En övergripande frågeställning är därför: Vilken ekonomiskt och konsultativ betydelse kan antikvariska myndigheter, institutioner och företag inom stat, landsting, kommuner och privat sektor spela för framtida bevarande av offentlig konst från 1900-talet?

Under 2011 har Statens konstråd i samverkan med Riksantikvarieämbetet, SKL och Skissernas museum valt ut och bedrivit fallstudier kring 23 offentliga byggnadsanknutna konstverk ursprungligen beställda av stat, kommuner och landsting/regioner. Urvalet återspeglar offentligt beställda byggnadsanknutna konstverk som idag tillhör både offentliga och privata fastighetsägare.

Fallstudier

En viktig aspekt för urvalet av fallstudier har varit att de ska spegla miljöer som varit viktiga för 1900-talet och den moderna tidens framväxt. Byggnaden är också viktig då den tillsammans med konstverket utgör ett historiskt källmaterial och en gestaltad plats. Urvalet representerar platser som badhus och idrottsanläggningar, begravningskapell, bibliotek, bostadsområden, folkets hus och parker, kommunala bolag, kulturhus, myndighetsbyggnader, post- och televerk, sjukhus och lasarett, skolor, torg samt platser för transport: stationer, flygplatser och T-bana. Varje utvalt verk ska kunna sägas vara en del av ett nationellt kulturarv, och vara bevaransvärt för framtida generationer.

Tidsperioden har begränsats till 1900-tal för att ge perspektiv på skiften av ägande och förvaltning och konst- och kulturhistorisk värdering. Det tidigaste verket är "John Blund" utfört av Nils Dardel 1928

för Stockholms stadsbibliotek och det senaste den omfattande gestaltningen år 1989 av kulverten under regeringskvarteren i Stockholm, "En helt vanlig dag" i blandade material av Hans Peterson och Torgny Larsson. Under 1900-talets första hälft beställdes få verk av kvinnliga konstnärer vilket återspeglas i urvalet – åtta kvinnliga konstnärer och femton manliga.

Konstverken är utförda i skiftande material och tekniker. Två av dem är försedda med tekniska installationer, neonljus respektive vatten. Verken är valda från hela Sverige, från skulpturen "L'un des nôtres" av Alexander Calder i Lund i söder till det av Pierre Olofsson färgsatta bostadsområdet i Kiruna i norr. Nio av verken återfinns utomhus och tolv finns inomhus. Två av verken finns under jord, tunnelbanestationerna Östermalmstorg, av Siri Derkert 1965, och Kungsträdgården, av Ulrik Samuelson 1978 & 1986 – de är del av Stockholms tunnelbana som brukar kallas "världens längsta konstutställning", 110 km lång.

Urvalet har gjorts för att spegla olika beställare, fastighetsägare och förvaltare. De valda verken representerar också olika förvaltningsproblem – från välbevarade till flyttade eller till och med förlorade.

I samband med urvalet av fallstudier har ett frågeformulär skickats till fastighetsägaren med kopior för kännedom till berörda som förvaltare, kulturförvaltningar, museer eller länsstyrelser. Flera av dessa berörda har, förutom fastighetsägaren, intervjuats. Syftet har varit att för varje byggnadsanknutet konstverk analysera olika parametrar för att dra generella slutsatser som är relevanta för fastighetsägares bevarande av offentlig konst i offentlig och privat ägo.

De frågor som ställdes i enkäten har gällt ägande, förvaltning, hantering och placering: vem som var ursprunglig beställare av konstverket, nuvarande respektive tidigare ägare av fastigheten och därmed av konstverket, nuvarande respektive tidigare förvaltare av byggnaden och därmed av konstverket, vilken arkitekt som har ritat byggnaden och om konstverket finns inskrivet i fastighetens relationshandlingar (på samma vis som andra fasta installationer). Frågor har också rört konstverkets status, som vilka material och vilken teknik konstverket är framställt i, var och hur det är placerat, om konstverket flyttats eller nedmonterats, om det ändrats utan upphovsmannens godkännande och om det är skadat och i så fall hur (saknade delar, vandalisering, ur funktion, etc.).

Andra frågor har gällt konstverkets vård: om konstverket på något vis är dokumenterat och inventerat – och hur ofta det i så fall brukar ske, om en specifik vårdplan upprättats, om verket tidigare är konserverat och vem som i så fall utförde konserveringen. Slutligen har frågor gällt och vilka kontakter fastighetsägaren har haft över tid med antikvariska myndigheter, konservator eller konstnär(er).

Detalj av den offentliga utsmyckningen 'Kungsträdgården', Stockholms tunnelbana.

LÄNKTIPS

Läs mer om FoU-projektet

'FÖRVALTNING AV OFFENTLIG BYGGNADSANKNUTEN KONST I OFFENTLIG OCH PRIVAT ÄGO'

www.statenskonstråd.se

Varje konstverk har dessutom okulärbesiktigats för att bedöma konstverkets skick och behov av konserveringsinsatser och kostnaderna för detta. Konstverken ska under hösten 2011 även värderas ekonomiskt för att ge ytterligare en dimension till diskussionen kring bevarande och förvaltning. En ekonomisk värdering tydliggör även den värdestegring som skett för flera verk i det offentliga rummet, samtidigt som antalet ägare – i synnerhet vad gäller den ursprungligen statligt beställda konsten – blivit fler.

RESULTAT

Resultatet sammanställs just nu till en rapport som kommer att vara färdig i slutet av december 2011. I början av 2012 publiceras den i en slutrapport som kommer att vara tillgänglig via Statens konstråds hemsida, och också spridas till de enheter/ansvariga inom stat, landsting/regioner och kommuner samt privata fastighetsbolag som ansvarar för tillsyn respektive förvaltning av fastigheter med byggnadsanknuten offentlig konst.

Karin Hermerén (kontaktperson)

konservator/utredare, Statens konstråd, khermeren@statenskonstrad.se

Henrik Orrje (projektledare)

intendent, Statens konstråd

VARFÖR HETER REALIA EGENTLIGEN REALIA?

Birgitta Håfors svarar

För en tid sedan efterfrågade Realias redaktion en förklaring till hur NKF-S medlemstidning egentligen fick sitt namn. Så här svarade Birgitta Håfors, Dr., tidigare styrelsemedlem och specialist i PEG-impregnering av arkeologiskt trä (regalskeppet Vasa):

”Det var Ola Westerudd som kom med idén att starta tidningen någon gång vid mitten på 1980-talet. Han var kassör i NKF-S, Lars Barkman var ordförande och jag var sekreterare. Ola menade att tidningen skulle innehålla fakta, därav namnet. Han blev tidningen Realias förste redaktör.”

(Om du är nyfiken på Birgitta Håfors forskning om konserveringen av regalskeppet Vasa kan du läsa mer här: <http://www.science.gu.se/aktuellt/nyheter/Nyheter+Detalj/konserveringen-av-regalskeppet-vasa-har-utvarderats.cid957623>)

Färgforum 2011

Färgundersökning - erfarenheter och användning

Den 15-16 september i år arrangerades för andra gången konferensen Färgforum av Riksantikvarieämbetet i samarbete med Hantverkslaboratoriet, Göteborgs universitet och Statens Fastighetsverk.

Senast hölls Färgforum i Riksantikvarieämbetets nya lokaler i Visby för två år sen. Det då nystartade forumet för färg och RAÄs moderna lokaler var en lyckad kombination som skapade mersmak och årets konferens blev välbesökt. Drygt femtio besökare och ett välmatat tvådagars program visade att intresset för kunskapsutbyte inom färgundersökning är stort. Denna gång hölls forumet på Dacapo i Mariestad, där Hantverkslaboratoriet ingår. Liksom förra omgången var RAÄs Kathrin Hinrichs Degerblad spindeln i nätet och samarbetet mellan arrangörerna bjöd på ett väl planerat program och en fantastisk middagsbuffé. Referatet som följer sammanfattar en del av de inlägg som programmet bjöd på.

Färgforum ägde i år rum på Dacapo i Mariestad. Foto: Karin Calissendorff.

Dag ett började med en välkomnande lunch och presentation av Tom Granath, lärare i traditionellt byggnadsmåleri. Hantverkslaboratoriets expansiva verksamhet beskrevs och utbildningarna som hålls där. Hantverkslaboratorium är knutet till Göteborgs universitet och utbildningarna som hålls här är inriktade på bevarandet av traditionellt hantverk. I presentationen läggs fokus på den nya utbildningen "Traditionellt byggnadsmåleri" som Tom Granath varje år håller tillsammans med Jon Brænne, gästprofessor på Institutionen för kulturvård och Dacapo och forskare på NIKU - Norsk institutt for kulturminneforskning i Oslo. Utbildningen är på 30 högskolepoäng och vänder sig bland annat till målare som vill fördjupa sina kunskaper om traditionellt måleri och byggnadsvårdsintresserade.

Där efter intog Jon Brænne talarstolen och presenterade ämnet APR, Architectural Paint Research, som är ett internationellt begrepp för färg- och byggnadsarkeologi. Han beskrev de moment som ingår i denna disciplin och frågade retoriskt om inte APR borde beredas en egen utbildning och därigenom bli en specialiserad yrkesgrupp. Han betonade att en grundlig färgundersökning bygger på systematik, erfarenhet och är utpräglad multidisciplinär. Den som utför undersökningen behöver ha kännedom om byggnaden som helhet och dess historia. Inte minst samarbeta med andra yrkesgrupper för att förstå både material och hantverk.

Line Bregnhøi, konservator på Nationalmuseet i Köpenhamn och lärare på konservatorskolan (DK) var nästa talare. Hon berättade om ett storskaligt danskt färgundersökningsprojekt på Er-

emitageslottet i Jægersborg Dyrehave från 1700-talets mitt. Slottets överdådigt dekorerade inredningar ska med hjälp av färgundersökning rekonstrueras till ett tidigare, eller ursprungligt, utseende. Hon beskrev fler fall där god kontakt med projektets övriga yrkesgrupper har varit oumbärlig för att nå ett gott resultat, från historiker till dekorationsmålare.

Edwin Verweij, konservator på NIKU i Oslo, talade också om hur viktigt det är med en grundlig förundersökning vid rekonstruktion av byggnadsmåleri. Hans exempel handlade om ett exteriört måleri av en antikvarisk fasad i Norge. Hans projekt utmynnade i antiklimax, beställaren av den grundliga färgundersökningen ignorerade materialet och rekommendationerna inför rekonstruktion. Verweij frågade sig varför det läggs pengar på en färgundersökning då beställaren uppenbarligen inte är intresserad av resultaten.

Helena Grundberg, konservator och universitetslektor på Institutionen för kulturvård på Göteborgs Universitet presenterade sin masteruppsats med titeln "Färgförändringar i teori och praktik. Tolkning av ett naturligt åldrat ådringsmåleri". Hon ville belysa de svårigheter hon stötte på i sin färgundersökning i arbetet med källmaterial och betonade att man inte kan vara nog käll- och självkritisk. Framförallt pekade hon på att man inte ska lita blint på vad som sägs och skrivs, utan hålla sinnena öppna och låta materialet tala. Risken är stor att oersättliga konsthistoriska värden går förlorade om tidigare undersökningar inte är grundligt gjorda och om konservatorn inte har ett kritiskt öga.

Två representanter från Statens fastighetsverk, Catharina Nordenstedt och Héléne Hanes talade under dag två om ett omvänt perspektiv: beställarens. Hur kan en färgundersökning användas och hur ser resultaten i SVFs byggnader ut? Ett intressant exempel är rekonstruktionerna som genomfördes på Skridskopaviljongen, ritad av A. F. Melander och uppförd 1883 på Kastellholmen i Stockholm. Här utfördes en ambitiös färgundersökning av Stockholms målerikonservering AB som resulterade i en blandning av bevarade, avtäckta ytor, rekonstruktioner inspirerade av omkringliggande avtäckningar och moderna installationer. En miljö som regelbundet används och som nu kan förmedla en intressant och färgrik 1800-talsmiljö.

Intrycket jag får av inläggen och diskussionerna är att det färgarkeologiska fältet, eller APR, är i en fas då det finns mycket kunnande och vilja men få beställare. Verksamheten att utforska och bevara vårt byggda kulturarv genom APR måste bli bättre marknadsförd mot de möjliga beställarna. Då vi är i ett projekt där APR ingår, står vi för utmaningen att visa hur stora möjligheter som ges efter en färgarkeologisk undersökning. Att bredda vägen för APR består kanske i att visa lyckade exempel, inte få APR att framstå som något mystiskt och komplicerat och framförallt: bjuda in våra samarbetspartner i projekten i samtalet och visa upp pedagogiska och genomarbetade resultat.

Andra tankar som ventilerades kretsade kring önskemål om en kunskapsbas med arkiv och laboratorium som ska vara lättillgängligt och aktivt. Man vill även öka kontakten med målare och bredda kunskapen om måleriyrkets hantverk. Återigen, önskemålet som återkommer: samarbete och kunskapsutväxling mellan fältets yrkesgrupper!

Karin Calissendorff
masterstudent och konservator

LÄNKTIPS

Läs mer om
Hantverkslaboratoriet på
www.craftlab.gu.se

Skulpturprojektet Sommarjobb till meritförteckningen

Hur skaffar man sig sommarjobb och arbetslivserfarenhet som konservatorstudent nu för tiden? Alexandra Ohliw som går andra årskursen på Konservatorsprogrammet i Göteborg, tog egna initiativ för att råda bot på bristen på erbjudanden.

Efter förfrågningar på hemmaplan stod det klart; sommarjobb inom kulturvårdssektorn stod inte att finna. Inget annat sommarjobb heller, då det numera är allmän praxis att man som sommarvikarie skall kunna arbeta helger och kvällar redan under våren. Som veckopendlande student, mamma och husägare går den ekvationen inte ihop. Enda chansen till att ha något relevant från branschen att skriva i ett framtida CV (förutom en examen från konservatorsprogrammet) var att skapa något själv.

Med ett års studier i Göteborg i bagaget och en idé tog projektet som vi deltagare enkelt benämnde "Skulpturprojektet" form. Redan under vårens kurser hade idén fötts; den ena kursen hölls av metallkonservator Helena Strandberg och den andra av stenkonservator Nils Klahr, båda med bas i Göteborg. De båda konservatorerna kontaktades i ett tidigt stadium och var glädjande nog mycket positiva till initiativet och projektet i sin helhet, varpå ett samarbete inleddes.

Kontinuerligt underhåll av den offentliga konsten är utan underdrift sällan prioriterad i kommunens budget. Detta uppmärksammades även senare vid ett seminarium gällande förvaltningen av offentlig konst som hölls vid Institutionen för Kulturvård i oktober. Där höjdes röster för en statushöjning av den offentliga konsten. Den inledande föredragshållaren Jenni Lindbom från Kulturmagasinet i Helsingborg förmedlade deras ståndpunkt i en enda solklar mening; "Vi kan inte ta in nya verk om de gamla inte kan tas om hand". Därmed aktualiserades åter frågan som var "Skulpturprojektets" ursprungliga idé – att ta hand om den befintliga konsten genom att ge dessa verk en regelrätt "tvättning". De utvalda konstverken bestod av åtta bronskulpturer på stensocklar placerade i centrala Jönköping. Det jag fann som en del av tjusningen, förutom att faktiskt få komma i närliggande kontakt med ett "riktigt" objekt, var att man med så enkla medel som borstar i kombination med vatten och mild tensid kan åstadkomma så mycket!

Vägen från idé till genomförande var långt ifrån rak. Åtskilliga kontakter togs, både per e-post och per telefon med allt från de höga cheferna på kommunens förvaltningar till "fotfolket". Men för att inte gå händelserna i förväg – det började med att jag fick kontakt med en reporter på Sveriges Radio P4 Jönköping där jag gav en intervju och kort presentation av projektet i jakt på sponsorer som kunde tänka sig att "adoptera en skulptur". I utbyte skulle de få sitt namn eller logotyp intill

Viktor Rydberg, placerad i Rådhusparken.
Rengöring av byst samt försök till borttagning
av klotter på piedestal.
Foto: Malin Canessa Selvad.

skulpturen medan arbetet pågick. Sponsorerna uteblev men kontakten med den ny tillträdde chefen på kulturförvaltningen fick en ny skjuts, då jag kunde hänvisa till mitt radioframträdande. Som från ingenstans fick jag plötsligt ett godkännande att få genomföra projektet, men varifrån finansieringen skulle komma var i detta läge oklart. Mitt nästa drag var att i morgontidningen Jönköpings Posten gå ut med informationen att kommunen givit sitt medgivande till projektet men att vi fortfarande sökte sponsorer för att kunna förverkliga det ("Drömmen kan ge statylyft", Jönköpings Posten, 2011-08-01). Här gick jag även ut med en inbjudan till allmänheten att ta kontakt om intresse fanns för att aktivt delta under arbetets gång. Givetvis fanns i åtanke att det skulle ske under handledning och överinseende av experterna (våra handledare från vårens kurser) eller deltagande studenter från programmet.

Jakten på sponsorer resulterade inte i pengar på kontot, men i designade arbetströjor till de studenter som hade möjlighet att delta samt en del material såsom naturborstpenslar. Jag budgeterade för projektet och de omkostnader det skulle innebära att genomföra det. Då jag snabbt insåg att vi inte skulle kunna få någon ersättning för vårt arbete omformulerades målsättningen. Ingen student skulle behöva ta pengar ur egen ficka för att kunna delta - resor, boende och mat skulle inkluderas i budgeten, samt materialkostnad och konservatorernas arvoden. Kalkylen presenterades sedan för kulturförvaltningen, samtidigt som jag kunde påvisa att exponeringen i media återigen gett resultat - det fanns intresse och vi hade fått sponsring även om den var av annan karaktär än förväntat. Jag uttryckte återigen vikten av kontinuerligt underhåll, för verkens skull men också som en god investering för kommunen på längre sikt. Detta motiverades med att man vid en sådan här insats har möjlighet att inventera och dokumentera konsten och på så vis kan skapa en överblick över skador och andra nedbrytande faktorer, få bukt med dem och ge rekommendationer som kan gynna varje enskilt objekt. Sker detta löpande, behöver det inte hinna bli så stora skador att en akutåtgärd är nödvändig och på så vis kan kostnaderna hållas nere.

Resonemanget fick gehör, jag fick de resurser som behövdes och avtal skrevs. Ett samlat dokument över utförda åtgärder och rekommendationer för varje objekt inkluderades i avtalet och överlämnades till kulturförvaltningen efter avslutat arbete.

Material i form av stegar och slangar skulle kommunen ordna, samt en större bil för transport av detsamma mellan skulpturerna. "Inga problem!", sa cheferna. "Vi har inga stegar, inga slangar, inga hinkar och tillgång till vatten har vi inte heller", sa "fotfolket" och avslutade meningen - "men vi har skylift och traktorer med vattentunnor på släpet men de är bokade till oktober, det är ju säsong nu, vet du." I mitt stilla sinne undrade jag för ett ögonblick om det verkligen var en kommun jag hade kontakt med?!

Johan Printz, placerad i Rådhusparken, Jönköping. Kraftig påväxt på sockel. Foto: Alexandra Ohlqvist.

Efter rengöring med borstar och vatten. Foto: Andreas Roxwall.

Nåja, skämt åsido det hela löste sig väldigt bra med lite ansträngning, flertalet samtal och mycket goodwill från kulturkansliets sida och hela fyra stegar fanns vips på plats. Det visade sig att universallösningen hette vaktmästare och att vatten fanns att hämta på stadsbibliotekets kafés uteservering, observera det mycket passande namnet, "Skulpturgården". Under arbetes gång fick vi än en gång Sveriges Radio på besök samt några sekunder i TV4 Jönköping. En hel del människor visade sitt intresse för vårt arbete och ställde sina frågor, eller som någon gjorde - undervisade oss i stadens historia. Det som ändå var störst för mig med detta projekt var den upplutning av klasskamrater som trots löfte om volontärarbete, såg möjligheten och avbröt sitt sommarlov för att de hade lusten att praktisera sina teoretiska kunskaper i detta samarbete mellan studenter och yrkesverksamma proffs.

Nästa generations blivande konservator? Foto: Alexandra Ohlwi.

En utopi som skulle kunna möjliggöras om institutionen fick ta del av höstbudgetens 800 miljoner kronor är att studenter under sommarlovet kunde få ersättning för sitt arbete på en praktikplats. Den skulle kunna vara förlagd till ett museum eller en privat verksamhet, meningen med det hela skulle vara att ge studenterna mer praktisk erfarenhet (något som förväntas att vi har i ryggsäcken efter examen) och att knyta ovärderliga kontakter inom yrkeskåren. De företag med behov av ett par extra armar eller ben som inte har ekonomi att anställa, kunde anmäla sitt behov av en praktikant hos institutionen. Utan att det skulle kosta något skulle de få hjälp av en intresserad och driven människa, någon som vill vara där och lära sig mer - en student från landets enda konservatorsutbildning*.

Alexandra Ohlwi

*) Redaktörens anmärkning: Möbelkonserveringsutbildning finns också på Carl Malmsten Furniture Studies, Linköpings universitet.

ALEXANDRA 'S TIPS

5 erfarenheter jag tar med mig från projektet:

- * Ingenting är omöjligt - tro på dig själv, det är nyckeln till framgång.
- * Var väl förberedd innan du tar kontakt, det ökar din trovärdighet och stärker ditt självförtroende.
- * Var ute i god tid och knyt de kontakter som behövs eller kan behövas - alla har ett liv, men är man ute i god tid så går det oftast att hitta gemensamma lediga luckor i kalendern.
- * Be om hjälp, våga fråga om du är osäker, nu hade jag turen att kunna bolla mina frågor med mina tidigare handledare vilket säkert gjorde det hela lättare för mig. Men ingen kan allt, det är bara att inse att vi behöver varandra.
- * Media - på gott och ont. "All publicitet är bra" sägs det och nog är det så - men media har en tendens att höra det de vill höra och skippa resten. Ur det perspektivet var TV sämst och radio bäst, men i radio var man så rädd för att säga något galet att nervositeten kunde ta över i ett par sekunder. Känner mig fortfarande kliven här.

2011-ett år i skadedjurens tecken

"This is an ex-parrot." David Pinniger sammanfattar läget på IPM-fronten och illustrerar en poäng med denna maläna papegoja. Foto: Lisa Nilsen.

Det europeiska standardiseringsarbetet i CEN/TC 346 *Conservation of cultural property* går oförtrutet vidare. I år har arbete kommit igång med en standard i samordnad skadedjurskontroll. Dessutom har ett par internationella konferenser om skadedjur satt fokus på detta område. Lisa Nilsen rapporterar.

Insekter och mögel

Som kanske många Realia-läsare vet, pågår ett europeiskt standardiseringsarbete för kulturvård. Fem olika grupper arbetar med standarder bland annat för transport, packning, korrekt mätning av relativ luftfuktighet och temperatur. En omtalad standard som handlar om uppvärmning av kyrkor har precis blivit godkänd och kommer snart att finnas tillgänglig och en ny fas börjar – tillämpningen av dessa standarder. Ett arbete som precis har börjat är en standard för samordnad skadedjurskontroll, Integrated Pest Management (IPM). Ett första utkast har stötts och blötts och ett nytt kommer förhoppningsvis under vintern. I arbetsgruppen ingår konservatorer och vetenskapspersoner från Sverige, Storbritannien, Danmark, Holland, Frankrike och Tyskland. Ett önskemål är att få in fler personer från östra och södra Europa. Standarden kommer att fokusera på ansvars- och ledarfrågor (management), det vill säga vad som krävs av en institution för att uppfylla standarden. Det rör sig om riktlinjer för bland annat karantän, inspektioner och dokumentation, men också om vilka slags policier institutionen ska ha för förtäring av mat och dryck, införande av blommor och växter, med mera. Just nu diskuteras huruvida behandlingsmetoder ska vara med i denna standard, eller om dessa ska placeras i en planerad andra del. Mögel är en annan het fråga – ska mögel och biologisk aktivitet med i denna standard eller ska det bli en egen standard? Det lär dröja några år innan ett färdigt resultat finns att rösta på. Vill någon av Realias läsare vara med och tycka till om innehållet i standarden, vänligen kontakta undertecknad.

Cultural Heritage Pests

Två mycket intressanta möten/konferenser har gått av stapeln i år. Det första, Meeting on Cultural Heritage Pests, ägde rum i juni i Piacenza, Italien. En aktiv entomolog på universitetet där hade kallat samman entomologer och konservatorer från när och fjärran till ett två-dagars möte. Som ledare för IPM-gruppen i standardiseringsarbetet fick jag möjlighet att presentera arbetet, vilket ledde till fler intresseanmälningar att arbeta med standardiseringen. Många mycket intressanta föredrag presenterades. Ett var ett skolexempel på hur man använder feromonfällor för att spåra källan till ett utbrott av tobaksbagge och presenterades av Patrick J. Kelly från USA som dessutom är medarbetare på den utmärkta IPM-sajten www.museumpests.net. Han beskrev ett rent detektivarbete. Källan visade sig finnas på den administrativa avdelningen där en gammal bortglömd chokladpralin i en skrivbordslåda visade sig vara härden. Ett annat bra föredrag kom från Stephan Biebl och Pascal Querner, Tyskland respektive Österrike, som hade gjort lyckade försök att bekämpa brödbagge och klädesmal genom att släppa ut getingar (parasitoid wasps) i museimagasin. Ja, man måste städa ordentligt efteråt. Nej, getingarna börjar inte äta av samlingarna – de äter enbart dessa insekter och dör när födan tryter. De medgav emellertid att fler tester behövs.

Skadedjursodysseé

Så var det dags igen för några veckor sedan – Pest Odyssey 2011: Ten Years Later, internationell konferens i London. Den något udda titeln på konferensen är en blinkning både till Stanley Kubrick och till den förra stora skadedjurskonferensen i London för tio år sedan. Den hette förstas 2001 – A Pest Odyssey. En drivande kraft är David Pinniger, eller the Godfather of IPM som han tydligen kallas i vissa kretsar. Han går i pension nu och är angelägen om att se till att det samarbete som finns inom Storbritannien inte går i stå när han inte finns som samlade faktor. Eftersom skadedjur är ett i högsta grad internationellt problem, hoppas han att skadedjursgruppen också kommer att fungera över gränserna, till stöd, råd och kontakt mellan IPM-folk överallt. Ett identifierat problem med just IPM är att det är svårt att finna en paraplyorganisation för arbetet. Har man det under konservatorernas organisation Icon, hamnar lätt entomologer och andra yrkesgrupper utanför. Tar SPHNC (The Society for Preservation of Natural History Collections) över, hamnar lätt konst- och kulturhistoriska museer utanför, för att inte tala om arkiv, bibliotek, etc. På ett specialinkallat möte dagen innan konferensen började, fick PRE-MAL, vår svenska skadedjursgrupp, mycket beröm just för att den har lyckats jobba tvärvetenskapligt.

Och konferensen? Jo, mycket matnyttigt IPM-arbete presenterades. Post-prints kommer snart att publiceras. Från skandinaviskt håll kunde vi glädja oss åt en presentation från Eva Hakanen på Nordiska museet som handlade om hur man tagit itu med ett stort malangrepp i textilmagasinet i Julita, en artikel från Marianne Davy Ball från Kulturhistorisk museum i Oslo om tester av material som värmebehandlats, samt en rapport från härliga Lise Stengaard Hansen om the vodka beetle, *Attagenus smirnovi*, där Monika Åkerlund och Jan-Erik Bergh var medförfattare.

Lisa Nilsen

Tack till Bothéns stiftelse för resestipendium

Ordföranden har ordet

NKF's medlemmar har under hösten erbjudits ett stort och brett utbud av seminarier, så stort och intressant att styrelsen helt enkelt inte hittade utrymme för ett Höstmöte! Detta är naturligtvis utmärkt och vittnar om medlemmarnas ambition att såväl förmedla som konsumera information. Ett flertal av höstens arrangemang har för övrigt varit delfinansierade med medel från Syskonen Bothéns Stiftelse och det är med stor tillfredsställelse vi i styrelsen konstaterar att stipendierna kommer till "nytta" inte bara för föreningens medlemmar utan också för övriga kollegor inom kulturvårdsområdet.

Vidareutbildning och fortbildning är en väsentlig förutsättning dels för vår personliga utveckling men också för att vi som är verksamma inom konserveringsområdet ska kunna utveckla våra respektive specialområden. Ett begrepp som etablerats under senare det senaste decenniet är "Lifelong Learning". Många av oss har genom åren utnyttjat högskolans fristående kurser som ett led i egna lärande-projekt. Begreppet kan för övrigt ses som en samlingsterm för ett nytt sätt att se på utbildning där återkommande utbildning är den gemensamma nämnaren. Även distansutbildning, sommarkurser och förvisso också fackrelaterade seminarier kan ses som effektiva "instrument" för det som på svenska benämns "livslångt lärande".

På detta tema så har vi i svenska sektionen nyligen förbundet oss att stå som arrangör av NKF's Vidareutbildningskurs 2013. Kursen riktar sig till samtliga medlemmar i Nordiska Konservatorsförbundet och det övergripande syftet är att öka våra medlemmars kompetens när det gäller marknadsföring av konservatorsyrket. Ett vidare syfte är att lyfta fram konservatorns roll i kulturarvsarbetet såväl när det gäller "allmän" kulturpolitik som samverkan med andra yr-

keskategorier inom kulturvårdsområdet. Bakgrunden till ämnesvalet är för övrigt delvis den mycket lyckade Mediakurs för konservatorer som arrangerades i regi av NKF-S ifjol.

En arbetsgrupp med Alissa Andersson som sammanställande och ett uppdrag om intresseanmälan för att aktivt engagera sig i planeringsarbetet har nyligen gått ut genom e-postlistan. I skrivande stund kan vi räkna in sju medlemmar som i större eller mindre grad kan tänka sig att bidra med arbete och idéer, det finns plats för fler! Fortlöpande information om kursen återfinns på Kulturvårdsforum och kommer också att förmedlas genom utskick på e-postlistan.

Förutom nationella seminarier och kurser föreligger naturligtvis också ett rikt utbud av kortare eller längre kurser i regi av till exempel ICCROM, International Academic Projects och Konservatorsskolen i Köpenhamn. Kanske skulle det vara mödan värt att länka upp dessa kurssidor på vår egen hemsida?

Ytterligare alternativ är naturligtvis master- respektive doktorandstudier vid Konservatorsskolorna i Göteborg eller Köpenhamn och förhoppningsvis i en nära framtid också vid Linköpings universitet. För de av oss som av olika anledningar inte överväger denna möjlighet så ser det trots allt rätt så ljus ut när det gäller möjligheter till vidare förkovran och egna lärande-projekt. Själv så planerar jag att i sommar gå ytterligare en kurs i regi av International Academic Projects i England, för övrigt min fjärde!

Ulf Brunne

DELA MED DIG AV DINA UPPLEVELSER OCH ERFARENHETER!

Fram till 15 mars 2012 tar vi emot artiklar, rapporter, recensioner eller vad nu kan tänkas vara intressant läsning för Sveriges konservatorer till Realias nästa nummer.

Mejla ditt bidrag till redaktionen på nkf.realia@gmail.com